

2. Επιχειρήματα: Εγκυρότητα, ορθότητα και λογικές πλάνες

Στη φιλοσοφία δεν αρκεί να προβάλλει κανείς ισχυρισμούς και θέσεις ή να επικαλείται τις διαισθήσεις και τις ιδέες του, αλλά είναι απαραίτητο να προσπαθεί να τις υποστηρίξει με **επιχειρήματα**. Πρέπει δηλαδή εκείνος που φιλοσοφεί να οργανώνει τη σκέψη του έτσι, ώστε να συνδέει λογικά τις πεποιθήσεις του. Θα πρέπει να ξεκινά από ορισμένες προτάσεις (**τις προκείμενες**) και να καταλήγει στην πρόταση την οποία θέλει να υποστηρίξει (**το συμπέρασμα**). Η λογική θα τον βοηθήσει να καταλάβει τότε το συμπέρασμα συνάγεται ή προκύπτει από τις προκείμενες του επιχειρήματος. Για παράδειγμα, το παραγωγικό επιχείρημα «όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί, ο Σωκράτης είναι άνθρωπος, άρα ο Σωκράτης είναι θνητός» είναι ένα **έγκυρο επιχείρημα**, δηλαδή το συμπέρασμα **προκύπτει αναγκαία** από τις προκείμενες. Η εγκυρότητα ενός επιχειρήματος αφορά τη λογική που συνέχει τις προτάσεις που το αποτελούν και δεν εξαρτάται από το κατά πόσον αυτές οι προτάσεις είναι αληθείς. Μπορούμε να έχουμε έγκυρο επιχείρημα ακόμη κι όταν κάποιες ή όλες οι προκείμενες είναι ψευδείς και το συμπέρασμα ψευδές. Το επιχείρημα, π.χ., «όλοι οι άνθρωποι είναι αθάνατοι, ο Βουκεφάλας είναι άνθρωπος, άρα ο Βουκεφάλας είναι αθάνατος» είναι **έγκυρο επιχείρημα** παρότι οι προτάσεις που το αποτελούν είναι ψευδείς. Το επιχείρημα αυτό λέει πως εάν υποθέσουμε ότι είναι αληθές πως όλοι οι άνθρωποι είναι αθάνατοι και ο Βουκεφάλας είναι άνθρωπος, τότε συνάγεται με αναγκαιότητα ότι ο Βουκεφάλας είναι αθάνατος. Όταν μας ενδιαφέρει κατά πόσον ένα επιχείρημα είναι έγκυρο, δεν ασχολούμαστε με το κατά πόσον είναι πράγματι αληθείς οι προκείμενες, αλλά με το εάν συνδέονται λογικά οι προκείμενες με το συμπέρασμα ενός επιχειρήματος. Μας ενδιαφέρει, θα λέγαμε, η δομή και όχι το περιεχόμενο. Άλλωστε, συμβαίνει συχνά να μην ξέρουμε εάν οι προκείμενες ενός επιχειρήματος είναι αληθείς ή να θέλουμε να μάθουμε τα συνάγεται λογικά ακόμη και από προκείμενες που είναι ψευδείς. Τότε

μας ενδιαφέρει η εγκυρότητα. Όταν πάντως ξέρουμε ότι ένα επιχείρημα είναι έγκυρο και επιπλέον έχει και αληθείς προκείμενες, τότε το ονομάζουμε **ορθό**. Π.χ., το επιχείρημα «όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί, ο Σωκράτης είναι άνθρωπος, άρα ο Σωκράτης είναι θνητός» είναι ορθό επιχείρημα, ενώ το επιχείρημα «όλοι οι άνθρωποι είναι αθάνατοι, ο Βουκεφάλας είναι άνθρωπος, άρα ο Βουκεφάλας είναι αθάνατος» είναι έγκυρο αλλά **μη ορθό**, επειδή οι προκείμενές του είναι ψευδείς.

Εκτός από τα έγκυρα υπάρχουν και τα **μη έγκυρα** επιχειρήματα, αυτά δηλαδή στα οποία η πρόταση που προβάλλεται ως συμπέρασμα δεν συνδέεται με λογική αναγκαιότητα με τις προτάσεις που διατυπώνονται για να το στηρίξουν. Το επιχείρημα «μερικοί άνθρωποι είναι φιλόσοφοι, ο Σωκράτης είναι άνθρωπος, άρα ο Σωκράτης είναι φιλόσοφος» δεν είναι έγκυρο, γιατί, παρ' όλο που οι προκείμενες είναι αληθείς και το συμπέρασμα **συμβαίνει** να είναι αληθές, ωστόσο το συμπέρασμα **δεν συνάγεται αναγκαία** από τις προκείμενες. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι το μόνο που μπορεί λογικά να συναχθεί από τις προκείμενες, αλλά ότι μπορεί εύλογα να υποθέσουμε ότι και άλλες προτάσεις μπορούν να συμβιβαστούν με τις ίδιες προκείμενες. Π.χ., στο συγκεκριμένο επιχείρημα, από το γεγονός ότι μερικοί άνθρωποι είναι φιλόσοφοι και ότι ο Σωκράτης είναι άνθρωπος, δεν είμαστε υποχρεωμένοι να συναγάγουμε ότι ο Σωκράτης είναι φιλόσοφος, διότι μπορεί πολύ εύλογα να υποθέσουμε ότι Σωκράτης, παρότι άνθρωπος, δεν ανήκει στην κατηγορία των ανθρώπων που είναι φιλόσοφοι, και για τους οποίους ομιλεί η πρώτη προκείμενη, αλλά είναι ίσως ζωγράφος, ποιητής, μαθηματικός κλπ. **Δηλαδή ένα επιχείρημα δεν είναι έγκυρο όταν οι ίδιες προκείμενες μπορεί να υποστηρίξουν εξίσου εύλογα δύο αντιφατικά μεταξύ τους συμπεράσματα** (το συμπέρασμα ότι «ο Σωκράτης είναι φιλόσοφος» και το συμπέρασμα ότι «ο Σωκράτης δεν είναι φιλόσοφος»). Δεν είναι το επιχείρημά μας καλό (έγκυρο) όταν

χρησιμοποιούμε τους ίδιους λόγους (τις ίδιες προκειμένες) για να υποστηρίξουμε αντιφατικά μεταξύ τους πράγματα.

Όταν όμως το επιχείρημα είναι έγκυρο, μόνο ένα συμπέρασμα μπορεί να συναχθεί αναγκαία από τις προκειμένες. Για παράδειγμα, στο έγκυρο επιχείρημα που παραθέσαμε προηγουμένως, το συμπέρασμα ότι «ο Σωκράτης είναι θνητός» είναι το μόνο που προκύπτει λογικά. Αν επιχειρήσουμε να έχουμε ως συμπέρασμα την άρνηση αυτής της πρότασης (δηλαδή την πρόταση ότι «ο Σωκράτης **δεν** είναι θνητός»), θα παρατηρήσουμε ότι αυτή δεν συμβιβάζεται, αλλά συγκρούεται με μία από τις δύο προκειμένες. Αν όλοι άνθρωποι είναι θνητοί (πρώτη προκειμένη) και ο Σωκράτης δεν είναι θνητός (όπως λέει το συμπέρασμα που θέλουμε να συναγάγουμε), τότε δεν μπορεί ο Σωκράτης να είναι άνθρωπος (όπως λέει η δεύτερη προκειμένη). Επίσης, εάν ο Σωκράτης είναι άνθρωπος (δεύτερη προκειμένη) και ο Σωκράτης δεν είναι θνητός (όπως λέει το συμπέρασμα που θέλουμε να συναγάγουμε), τότε δεν μπορεί όλοι άνθρωποι να είναι θνητοί (όπως λέει η πρώτη προκειμένη). Βλέπουμε δηλαδή ότι στα έγκυρα επιχειρήματα μόνο ένα συμπέρασμα προκύπτει αναγκαία από τις προκειμένες, ενώ εάν επιχειρήσουμε να αντλήσουμε το αντίθετο συμπέρασμα (την άρνησή του αρχικού), τότε παρατηρούμε πως δεν συμβιβάζεται με αυτές.

Είναι σημαντικό στη φιλοσοφία να χρησιμοποιούμε έγκυρα επιχειρήματα, των οποίων τη δομή εξετάζει ο κλάδος της Λογικής, διότι έτσι ισχυροποιούμε τις θέσεις που υποστηρίζουμε. Είναι επίσης σημαντικό να τα χρησιμοποιούμε και στην καθημερινή ζωή διότι τότε δείχνουμε στον συνομιλητή μας ότι εφόσον έχει δεχθεί ορισμένες αρχικές υποθέσεις (τις προκειμένες), είναι υποχρεωτικό να δεχθεί το συμπέρασμα που προβάλλουμε. Πολλές φορές στην επιχειρηματολογία μας υποπίπτουμε σε λογικές πλάνες ή κατασκευάζουμε σοφίσματα

Ορισμένες από αυτές είναι πολύ συχνές, έχουν μελετηθεί και έχουν αποκτήσει όνομα.

Μία από αυτές τις λογικές πλάνες είναι το λεγόμενο **ad hominem επιχείρημα**. Όταν χρησιμοποιούμε ad hominem επιχειρήματα αξιολογούμε το πρόσωπο και όχι αυτά που λέει. Π.χ., λέμε «ο Χ είναι πολιτικός και επομένως όσα λέει είναι αναληθή». Πρόκειται περί λογικής πλάνης διότι δεν υπάρχει αναγκαία σύνδεση ανάμεσα στο τι είναι κάποιος και στην αλήθεια των θέσεων που υποστηρίζει. Μία θέση δεν αποδεικνύεται λανθασμένη από το γεγονός και μόνον ότι αυτός που την εκφέρει έχει ορισμένα χαρακτηριστικά.

Άλλη πλάνη είναι το λεγόμενο **επιχείρημα ad populum**. Σε αυτή την περίπτωση προσπαθούμε να πείσουμε για την αλήθεια μιας θέσης απευθυνόμενοι στο θυμικό των ανθρώπων και όχι στη λογική τους. Δεν προσκομίζουμε στοιχεία για την υποστήριξη της θέσης μας αλλά δημαγωγούμε προσπαθώντας να συγκινήσουμε το ακροατήριό μας ή να το συνεγείρουμε. Λέμε π.χ., ότι «όλοι πρέπει να ψηφίσουμε για το κόμμα Χ διότι όλοι αγαπάμε την πρόοδο». Δεν δείχνουμε πώς το κόμμα Χ συμβάλλει στην προαγωγή της προόδου αλλά επικαλούμαστε τη θετική αξία που έχει η πρόοδος για να ταυτίσουμε **αυθαίρετα** το συγκεκριμένο κόμμα Χ με την πρόοδο και να παρασύρουμε το ακροατήριό μας. Περιπίπτουμε στον ίδιο τύπο πλάνης όταν λέμε ότι κάτι είναι σωστό επειδή το ασπάζονται πολλοί. Πρόκειται ακριβώς για πλάνη γιατί και πάλι δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στο τι υποστηρίζουν πολλοί και το τι ισχύει. Μπορεί πολλοί να πίστευαν στο παρελθόν ότι η δουλεία είναι ηθικά επιτρεπτή, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είχαν δίκιο. Επιχειρήματα ad populum χρησιμοποιούν συχνά οι δημαγωγοί, οι πολιτικοί, οι διαφημιστές.

Μια άλλη πλάνη είναι η **προσφυγή στην αυθεντία**. Λέμε ότι κάτι είναι σωστό επειδή το υποστήριξε μία σημαντική προσωπικότητα. Π.χ.,

«πρέπει να δεχθούμε ότι όλοι οι λαοί ασπάζονται κοινές αξίες. Το έχει υποστηρίξει ο μεγάλος φιλόσοφος Χ».

Άλλη λογική πλάνη είναι η «**λήψη του ζητουμένου**» ή το **κυκλικό επιχείρημα**. Σε αυτή την περίπτωση το συμπέρασμα που θέλουμε να υποστηρίξουμε το έχουμε ήδη προϋποθέσει συγκαλυμμένα στις προκείμενες. Λέμε π.χ., «η θανατική ποινή είναι ηθικά ανεπίτρεπτη διότι αποτελεί έγκλημα». Χαρακτηρίζοντας στην προκείμενη τη θανατική ποινή έγκλημα, έχουμε ήδη προϋποθέσει ότι είναι ηθικά ανεπίτρεπτη. Αν θέλαμε το επιχείρημα να μην είναι κυκλικό θα έπρεπε στην ή στις προκείμενες να προσκομίσουμε ανεξάρτητους λόγους, να πούμε π.χ., ότι η θανατική ποινή δεν συμβάλει στη μείωση της εγκληματικότητας.

Τέλος, δύο άλλες πλάνες είναι η **εσπευσμένη γενίκευση** και το **επιχείρημα που βασίζεται στην άγνοια**. Στο επιχείρημα με βάση την άγνοια λέμε π.χ., «κανείς δεν έχει αποδείξει έως τώρα ότι το Χ είναι λάθος, άρα είναι σωστό» Πρόκειται περί πλάνης διότι η δική μας άγνοια για το τι μπορούμε να αποδείξουμε ή όχι δεν συνδέεται με το τι είναι σωστό ή λάθος. Στην εσπευσμένη γενίκευση επιχειρούμε να συναγάγουμε μία γενίκευση από ελάχιστα στοιχεία. Λέμε π.χ., «οι κάτοικοι της χώρας Χ είναι αγενείς. Και ο υπάλληλος στο αεροδρόμιο και ο ταξιτζής ήταν αγενέστατοι όταν έφτασα».

1. α) Να συμπληρώσετε τους παρακάτω συλλογισμούς. β) Να διακρίνετε τον μείζονα όρο, τον μέσο όρο και τον ελάσσονα όρο. γ) Να τους χαρακτηρίσετε ως προς την ορθότητα και την εγκυρότητά τους. δ) Να ξεχωρίσετε τους παραγωγικούς από τους επαγωγικούς συλλογισμούς.

1. Όλοι οι πλανήτες είναι ετερόφωτοι

.....

Άρα, ο Κρόνος είναι ετερόφωτος

2. Η Ελλάδα, η Δανία και το Βέλγιο έχουν δημοκρατικό πολίτευμα.
Η Ελλάδα, η Δανία και το Βέλγιο είναι χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης.

Άρα,

3.

Η προσωπική ελευθερία είναι βασικό δικαίωμα του ανθρώπου

Άρα, η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη

4. Μερικές εφευρέσεις μεταβάλλουν τις τύχες του κόσμου
Ό,τι μεταβάλλει τις τύχες του κόσμου είναι κοσμοϊστορικό γεγονός

Άρα,

5. Ο χρυσός, ο χαλκός, ο σίδηρος είναι ευθερμαγωγά

.....

Άρα, όλα τα μέταλλα είναι ευθερμαγωγά

2. Διαβάστε προσεκτικά το απόσπασμα και εντοπίστε τις προκείμενες, το συμπέρασμα και τον μέσο όρο του συλλογισμού.

Η αρετή έχει να κάνει με τα ανθρώπινα συναισθήματα, όπου η μεσότητα θεωρείται κάτι ορθό και επαινείται. Το ορθό και ο έπαινος είναι στοιχεία της αρετής. Επομένως η αρετή είναι ένα είδος μεσότητας. (Ηθικά Νικομάχεια, Β6, 10-13)

3. Με τη βοήθεια των παρακάτω ορισμών να βρείτε α) το προσεχές γένος και β) την ειδοποιό διαφορά των παρακάτων εννοιών.

πρόβατο το θηλ. **προβατίνα**: ζώο τετράποδο, θηλαστικό, μηρυκαστικό με πυκνό και σγουρό τρίχωμα·

κατσίκια η: ευκίνητο και ζωηρό τετράποδο ζώο, θηλαστικό, μηρυκαστικό με μακρύ ίσιο τρίχωμα και κέρατα, το οποίο εκτρέφεται σε κοπάδια για το γάλα, το κρέας, το τρίχωμα και το δέρμα του.

τράγος ο: το αρσενικό της κατσίκας, που διακρίνεται από τα μακριά του κέρατα και το μακρύ του γένι

καμήλα η & **γκαμήλα** η: μεγαλόσωμο τετράποδο ζώο, θηλαστικό, μηρυκαστικό, με μακρύ λαιμό, ψηλά πόδια, σχετικά μικρό κεφάλι, που έχει στη ράχη του έναν ή δύο ύβους, δηλαδή λιπώδη εξογκώματα που μοιάζουν με καμπούρες· ζει σε ερήμους και σε άνυδρες στέπες και χρησιμοποιείται για τη μεταφορά ανθρώπων και εμπορευμάτων:

καμηλοπάρδαλη η: μεγαλόσωμο τετράποδο ζώο, θηλαστικό, μηρυκαστικό της Αφρικής με πολύ μακρύ λαιμό και ψηλά πόδια, με σχετικά μικρό κεφάλι που έχει μικρά κέρατα, και με κιτρινωπό δέρμα που έχει καφετιές κηλίδες.

4. Με τη βοήθεια των παρακάτω ορισμών να βρείτε (ανά ομάδα): α) το προσεχές γένος β) το προσεχές είδος και γ) την ειδοποιό διαφορά των παρακάτων εννοιών.

ΟΜΑΔΑ Α΄

γάτα η [γάτα] O25α αρσ. **γάτος**¹ [γάτος] O18 : **1.** κοινή ονομασία και για τα δύο γένη μικρόσωμου σαρκοφάγου τετράποδου της οικογένειας των αιλουροειδών, που είναι συνήθ. εξημερωμένο.

τίγρη η [τίγρι] O31 & **τίγρης** ο [τίγρις] O10 πληθ. **τίγρεις** : **1.** μεγαλόσωμο σαρκοβόρο και αιμοβόρο θηλαστικό της Ασίας, με καστανόξανθο τρίχωμα που έχει μαύρες ραβδώσεις.

λιοντάρι το [lɔ̃ndári] & **λεοντάρι** το [leondári] O44 θηλ. **λιονταρίνα** [lɔ̃n darína] O26 : **1.** μεγαλόσωμο, δυνατό, σαρκοφάγο θηλαστικό της Κεντρικής και Νότιας Αφρικής και της Νότιας Ασίας με ξανθωπό τρίχωμα, θυσανωτή ουρά και (μόνο το αρσενικό) πλούσια χαίτη.

πούμα το [ρύμα] O (άκλ.) : μεγαλόσωμο σαρκοφάγο θηλαστικό με κοκκινωπό ή σταχτόχρωμο τρίχωμα, που ανήκει στην οικογένεια των αιλουροειδών.

ΟΜΑΔΑ Β΄

αεροπλάνο το [αεροπλάνο] O39 : εναέριο μεταφορικό ή συγκοινωνιακό μέσο με φτερά και μηχανή· αεροσκάφος.

ελικόπτερο το [ελικόπτερο] O40 : ιπτάμενο όχημα, με έλικα προσαρμοσμένο σε κατακόρυφο άξονα, το οποίο μπορεί να απογειώνεται και να προσγειώνεται κατακόρυφα.

ΟΜΑΔΑ Γ΄

τρίγωνο το [trígono] O40 : **1.** (μαθημ.) γεωμετρικό σχήμα που έχει τρεις πλευρές και τρεις γωνίες.

τετράγωνο το [tetrágono] O40 : **1.** (μαθημ.) το τετράπλευρο που έχει τις γωνίες ορθές και τις πλευρές ίσες μεταξύ τους.

ρόμβος ο [ρόμνος] O18 : **1.**(γεωμ.) παραλληλόγραμμο σχήμα με τέσσερις ίσες πλευρές και δύο γωνίες οξείες και δύο αμβλείες.

5. Μπορείτε να προσδιορίσετε το πλάτος και το βάθος των ακόλουθων εννοιών: αεροπλάνο, τρίγωνο;